

Η ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΠΑΡΕΚΚΛΙΝΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΩΝ ΝΕΑΝΙΚΩΝ ΥΠΟΠΟΛΙΤΙΣΜΩΝ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΟΥ «ΝΕΟΥ ΚΥΜΑΤΟΣ» ΤΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΚΗΣ ΥΠΟΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΘΕΩΡΗΣΗΣ

Michael Brake, Comparative Youth Culture. The Sociology of Youth Cultures and Youth Subcultures in America, Britain and Canada, London and New York: Routledge & Kegan Paul, London, 1985 (repr. 1987)

του Αντώνη ΑΣΤΡΙΝΑΚΗ

Μέχρι τα μέσα του 1960, οι βρετανικές υποπολιτισμικές μελέτες βρίσκονταν περίπου στο σημείο «μηδέν». Προσπαθούσαν να επαληθεύσουν ή να διαψεύσουν τις διαπιστώσεις και βασικές προϋποθέσεις των A. Cohen, J. Short, R. Cloward και L.E. Ohlin, αναφορικά με τη διαμόρφωση και διατήρηση των **αμερικανικών νεανικών παραβατικών ομάδων**.

Είκοσι χρόνια αργότερα η κατάσταση της βρετανικής εγκληματολογίας και κοινωνιολογίας της παρέκκλισης, έχει αλλάξει ριζικά στη γνωστική περιοχή της συλλογικής νεανικής παρέκκλισης και παραβατικότητας. Η εργασία του Michael Brake (1985): «Συγκριτική Μελέτη της Νεανικής Κουλτούρας. Η κοινωνιολογία των Νεανικών Πολιτισμών και Νεανικών Υποπολιτισμών στην Αμερική, τη Βρετανία και τον Καναδά», έρχεται πιθανά να επισημοποιήσει τις μετατοπίσεις που πραγματοποιήθηκαν στο συσχετισμό των θεωρητικών γνώσεων και της ερευνητικής εμπειρίας στο χώρο αυτό. Στο βιβλίο του M. Brake, σημείο αναφοράς αποτελούν οι βρετανικές μορφές νεανικής παρέκκλισης και παραβατικότητας, με τις οποίες συγκρίνονται οι αμερικανικοί νεανικοί υποπολιτισμοί. Ένα μεγάλο μέρος από το απόθεμα των αναλυτικών εργαλείων που χρησιμοποιεί ο βρετανός κοινωνιολόγος, είναι κατασκευασμένο και επεξεργασμένο από τη **σύγχρονη βρετανική υποπολιτιστική θεώρηση**, η ανάπτυξη της οποίας φαίνεται ότι συμβαδίζει με την ανέλιξη των παρεκκλινόντων υποπολιτισμών και στυλ της νεολαίας της βρετανικής εργατικής τάξης. Πρόκειται για τους teddy boys, τους rockers και τους mods, τους skinheads και τους runks, που αποτελούν νέες σχετικά εκφάνσεις νεανικών παρεκκλίσεων.

Η προαναφερθείσα εργασία του καθηγητή Michael Brake (Carleton University School of Social Work) μπορεί να ενταχθεί από **επιστημολογική άποψη**, στην ώριμη περίοδο του «**Νέου Κύματος**» της **βρετανικής υποπολιτισμικής θεωρίας**, που αποτελεί μία από τις **βασικότερες συνιστώσες** της σύγχρονης βρετανικής υποπολιτισμικής θεώρησης.

Όπως αναφέρει ο ίδιος ο Brake στο έργο του, το «**Νέο Κύμα**» της βρετανικής υποπολιτισμικής θεωρίας μορφοποιήθηκε μέσα από

τα Εθνικά Συνέδρια για την Παρέκκλιση (National Deviancy Conferences), που άρχισαν το 1968 και συνιστούσαν κριτική αντίδραση στην κυριαρχούμενη, από το Υπουργείο Εσωτερικών και τα ερευνητικά του ιδρύματα, εγκληματολογία. Το «Νέο Κύμα» της υποπολιτισμικής θεωρίας αναπτύχθηκε αρχικά στο Πανεπιστήμιο του Birmingham, στο Κέντρο Συγχρόνων Πολιτιστικών Μελετών (Centre for Contemporary Cultural Studies) και στη συνέχεια στο Open University, στο Milton Keynes (Brake, 1985: 58-72).

Η «Σχολή» αυτή θα μπορούσε ίσως να χωρισθεί **διακριτικά**, και στα πλαίσια πάντα μιάς στενής αλληλεξάρτησης και αλληλεπίδρασης, στο «Νέο Κύμα» της βρετανικής κοινωνιολογίας και στη «Νέα Εγκληματολογία». Και οι δύο κλάδοι έχουν κοινή επιστημολογική βάση και ακολουθούν παρεμφερείς μεθοδολογίες. Χρησιμοποιούν συμπληρωματικά και συνδυασμένα τη μαρξιστική και τη φαινομενολογική ανάλυση, εξετάζοντας τόσο την «αντικειμενική», όσο και την «υποκειμενική» κοινωνική πραγματικότητα (αφ' ενός, δηλαδή, τα κοινωνικά συστήματα, τις δομές και τους κοινωνικούς «ντετερμινισμούς» και αφ' ετέρου τη βίωση, σημασιολόγηση και νοηματοποίηση της κοινωνικής πραγματικότητας από τα ίδια τα υποκείμενα, όπως επίσης και τις απαντήσεις που αυτά δίνουν ως κοινωνικοί δράστες). Και οι δύο κλάδοι έχουν επεξεργασθεί μεθόδους διασύνδεσης της μακροσκοπικής εξέτασης με τη μικροσκοπική, καθώς επίσης και της κοινωνικής πραγματικότητας με την ψυχολογική πραγματικότητα. Αξίζει τέλος να σημειωθεί, ότι το Νέο Κύμα και η Νέα Εγκληματολογία έχουν δημιουργήσει διεπιστημονικές θεωρίες και έννοιες που επιδεικνύουν ιδιαίτερη επιχειρησιακή ικανότητα, σαν αποτέλεσμα του διεπιστημονικού τρόπου εργασίας τους (συνδυάζοντας πρωτίστως κοινωνιολογικές, εγκληματολογικές, οικονομικές, κοινωνιοψυχολογικές και σημειολογικές προσεγγίσεις).

Το “Comparative Youth Culture” είναι μία **πολυπρισματική συγκριτική μελέτη** των παρεκκλινόντων νεανικών πολιτισμών και υποπολιτισμών, στηριγμένη ως επί το πλείστον σε δευτερογενείς πηγές και σε ένα ευρύτατο φάσμα της βρετανικής και αμερικανικής κοινωνιολογικής και εγκληματολογικής ειδικής θεματογραφίας. Στο βιβλίο αυτό, σε ένα πρώτο επίπεδο, συγκρίνονται μεταξύ τους οι βρετανικές, αμερικανικές και канаδικές υποκουλτούρες. Από αυτήν την άποψη αποτελεί μία διαπολιτισμική διεθνική μελέτη. Σε ένα δεύτερο επίπεδο αναλύονται, στα πλαίσια πάντα ενός συγκριτικού συσχετισμού, τα διαφορετικά υποπολιτισμικά πρότυπα που χαρακτηρίζουν τις διαφορές συλλογικές νεανικές παρεκκλίσεις, όπως αυτά διαμορφώνονται ανάλογα με την κοινωνική προέλευση και σύνθεση, την πολιτιστική κατάσταση και τη φυλετική και γενετική ένταξη των μελών τους.

Σαν αποτέλεσμα της διαπολιτισμικής-διεθνικής εξέτασης των πα-

ρεκκλινόντων υποπολιτισμών, ο M. Brake διαπιστώνει ότι στο Ην. Βασίλειο δημιουργούνται και αναπτύσσονται κατ' εξοχήν, τα παρεκκλινόντα υποπολιτισμικά στύλ της νεολαίας της εργατικής τάξης. Αντιθέτως, στις Ην. Πολιτείες ευδοκούν οι παραβατικές (και εγκληματικές) νεανικές υποκουλτούρες, στις υποβαθμισμένες συνοικίες της λευκής εργατικής τάξης κυρίως, καθώς και οι υποκουλτούρες της μαύρης και «μελαμψής» νεολαίας, στα γκέττο των εθνικών μειονοτήτων. Δυναμικές ανόδους παρουσιάζουν επίσης οι μποέμικες και περιθωριακές κουλτούρες της νεολαίας των μεσαίων στρωμάτων, οι γνωστές, στην αμερικανική περισσότερο κοινωνιολογική βιβλιογραφία, ως απλώς «νεανικές ή εφηβικές κουλτούρες».

Το πρώτο σκέλος της διαπίστωσης αυτής είχε διατυπωθεί, υπό τη μορφή της πρόβλεψης, πριν είκοσι περίπου χρόνια από τον D. Downes (1966), έναν από τους θεμελιωτές της σύγχρονης βρετανικής υποπολιτισμικής θεώρησης. Στην Βρετανία, αντιθέτως προς τις Ην. Πολιτείες, επισημαίνει ο Downes, δεν πρόκειται να δημιουργηθούν βίαιες υποπολιτισμικές ομάδες σύγκρουσης (τύπου «συμμορίας», για παράδειγμα), ούτε να αυξηθούν «ανησυχητικά» οι νεανικές παραβατικές ομάδες και γενικότερα η νεανική εγκληματικότητα, ακόμα και αν η κοινωνική και πολιτιστική κατάσταση της βρετανικής νεολαίας επιδεινωθεί περισσότερο (όπως από τότε αναμενόταν), εξ αιτίας του συνδυασμένου αντίκτυπου της οικονομικής ύφεσης και της ανάπτυξης της τεχνολογίας. Αυτό που μπορεί να συμβεί, συνεχίζει ο βρετανός εγκληματολόγος, είναι αφ' ενός ο μετασχηματισμός ενός μέρους των υπαρχόντων υποπολιτισμικών ομάδων σε αντι-πολιτισμικές. (Σύμφωνα με τον J.M. Yinger, η διαφορά μεταξύ υποπολιτισμικής και αντι-πολιτισμικής ομάδας, έγκειται πρωταρχικά στο γεγονός ότι στη δεύτερη, το χαρακτηριστικό της αντίθεσης επέχει κεντρική θέση: οι αξίες της είναι ιδιαίτερα αντιθετικές στην κυρίαρχη κουλτούρα). Αφ' ετέρου, η ανέλιξη υποπολιτισμικών ομάδων ανορθολογικού και «ημιφασιστικού» προσανατολισμού (τύπου Skinheads για παράδειγμα). Οι δύο προβλέψεις του D. Downes στοιχειοθετούν σε γενικές γραμμές, αυτό που η σύγχρονη υποπολιτισμική θεώρηση προσδιορίζει ως «περεκκλινόν υποπολιτισμικό στύλ της νεολαίας της εργατικής τάξης».

Ο M. Brake μέσα από μία εμπειριστατωμένη όσο και συνθετική διαπραγμάτευση, παρουσιάζει τους λόγους που οδήγησαν και εξακολούθησαν να οδηγούν στην κυριαρχία των παραβατικών, ή και ανοικτά εγκληματικών, προτύπων στους σχηματισμούς των νεανικών συλλογικών παρεκκλίσεων στις Ην. Πολιτείες. Παράλληλα, αναλύει διεξοδικά τα συστατικά στοιχεία καθώς και τις κοινωνικές και ψυχολογικές λειτουργίες των προτύπων αυτών. Σχετικά με τους λόγους της κυριαρχίας των παραβατικών υποπολιτισμικών προτύπων, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η έμφαση που δίνεται στην ιστορική διάσταση της

ανάλυσης: στην πρώιμη ιστορία της νεανικής αλητείας (και αταξίας) του δρόμου και στους τρόπους μεταχείρισής της από τους θεσμούς του άτυπου και τυπικού κοινωνικού ελέγχου των Ην. Πολιτειών.

Στην ενότητα «διαφορική ταυτότητα στην υποβαθμισμένη εργατική συνοικία», εξετάζονται οι συμβολικές, φανταστικές και μυθικές λειτουργίες του εγκλήματος, της παραβίασης των κοινωνικών, και νομικών κανόνων και γενικότερα της υποκοουλτούρας (εννοουμένης εδώ ως υποστάσεως και όχι ως μορφής ομαδικής οργάνωσης). Διατυπώνεται έτσι η θέση ότι **«η γοητεία και προσέλκυση των νέων από τις υποκοουλτούρες, οφείλεται λιγότερο σε αυτό που πράγματι είναι και περισσότερο σε αυτό που τις φαντασιώνουν ότι πρόκειται να είναι»**. Αυτό συμβαίνει, ανάμεσα στα άλλα, διότι στη νεότητα, οι σκοποί και οι σημασίες των υποπολιτισμών παίζουν καθοριστικό ρόλο στην κατασκευή μιάς (νέας) ταυτότητας που έχει σαν στόχο την παράκαμψη των δοτών συστατικών στοιχείων της προηγούμενης (Brake, 1985: 46-48). Η έμφαση στις συμβολικές, φανταστικές και μυθικές λειτουργίες της νεανικής παραβατικότητας, υποδηλώνει την προέκταση της υποπολιτισμικής ανάλυσης του Νέου Κύματος της βρετανικής κοινωνιολογίας και της Νέας Εγκληματολογίας και στην νεανική εγκληματικότητα, από το χώρο των παρεκκλινόντων υποπολιτισμικών στυλ της νεολαίας της εργατικής τάξης, όπου ξεκίνησε. Πρόκειται για περαιτέρω επεξεργασία της βασικής διαπίστωσης του P. Cohen (1972), ότι η υποκοουλτούρα έχει ως λανθάνουσα λειτουργία να εκφράσει και να επιλύσει μαγικά τις συγκαλυμμένες ή άλυτες αντιθέσεις που καθορίζουν την κοινωνική κατάσταση μιάς δεδομένης κοινωνικής ομάδας νέων. Οι αντιθέσεις αυτές τροφοδοτούν τα ιδεολογικά θέματα που επεξεργάζεται η νεανική υποκοουλτούρα, η οποία όμως αδυνατεί, εξ ορισμού, να αποδεσμευθεί από αυτές. Το μόνο που μπορεί να κάνει, σύμφωνα πάντα με τον Phil Cohen, είναι να διασκευάσει τους όρους και τις σχέσεις των αντιθέσεων αυτών, εγγράφοντάς τους σε μία διάταξη από φανταστικές λύσεις.

Σύμφωνα με τον Brake, εκείνο που δεσπόζει σε κάθε εξέταση της νεανικής κουλτούρας, είναι ότι αυτή δεν αποτελεί κάποια ακαθόριστη δομική μονολιθικότητα, στην οποία προσφεύγουν όσοι νέοι είναι χονδρικά κάτω των τριάντα ετών, αλλά συνιστά ένα πολύπλοκο καλειδοσκόπιο αρκετών υποπολιτισμών διαφορετικών ηλικιακών ομάδων, οι οποίοι βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με την ταξική θέση των μελών που τις συγκροτούν.

Ο βρετανός κοινωνιολόγος, υιοθετεί μία από τις θεμελιώδεις θέσεις του Νέου Κύματος της βρετανικής υποπολιτισμικής θεωρίας σύμφωνα με την οποία, οι αναδύσεις των νεανικών υποπολιτισμών συνιστούν **απόπειρες επίλυσης συλλογικά βιωμένων προβλημάτων**, που απορρέουν από αντιθέσεις στην κοινωνική δομή. Ο Brake αναπτύ-

σει τη θέση αυτή προσθέτοντας ότι οι υποκουλτούρες δημιουργούν μία μορφή συλλογικής ταυτότητας από την οποία μπορεί να αντληθεί η ατομική ταυτότητα, σε αντιδιαστολή με αυτήν που αποδίδεται μέσω της τάξης, της εκπαίδευσης και της απασχόλησης (δηλαδή, τη δοτή κοινωνική ταυτότητα). Σαν απόπειρες επίλυσης συλλογικά βιωμένων προβλημάτων, οι νεανικές υποκουλτούρες λειτουργούν σχεδόν πάντα ως **παροδικές λύσεις που πραγματώνονται στο πολιτισμικό επίπεδο**. Δεν μπορούν να θεωρηθούν πραγματικές, ουσιαστικές διέξοδοι. Τα σημεία αυτά αφορούν τις περισσότερες υποκουλτούρες. Προσιδιάζουν όμως στις **παρεκκλίνουσες υποπολιτισμικές ομάδες (και στυλ) της νεολαίας της εργατικής τάξης**.

Οι **νεανικές υποκουλτούρες των μεσαίων τάξεων** μπορούν να διαφοροποιηθούν από τις αντίστοιχες της εργατικής τάξης, και σε σχέση με τη **διαμόρφωσή τους** και σε σχέση με την **οργάνωσή τους**. Οι εργατικές νεανικές υποκουλτούρες είναι συχνά μερικής ενασχόλησης, αποτελούν συνήθως παροδικά επεισόδια σύντομης διάρκειας, ενώ οικοδομούνται στην γειτονιά και στις σχέσεις με την τοπική ομάδα των συνομηλίκων. Οι νεανικές υποκουλτούρες των μεσαίων στρωμάτων, τείνουν να είναι περισσότερο διαχεόμενες, να έχουν περισσότερη αυτοσυνείδηση και να αποκτούν διεθνείς διαστάσεις. Επίσης, έχουν διαρκέστερη επίδραση στη ζωή των μελών τους και ευδιάκριτη συνάφεια με τις αξίες των κυρίαρχων τάξεων, παρ' όλο που οι αξίες αυτές μπορεί να έχουν υπερ-τονισθεί ή και στρεβλωθεί, σύμφωνα με τη γνωστή διαπίστωση του D. Matza. Τέλος, οι νεανικές υποκουλτούρες μεσο-αστικής προέλευσης ενδέχεται να αντικατοπτρίζουν πολιτικές και πολιτιστικές ιδέες, αρθρωμένες σε μία πιο χαρακτηριστική και σαφή μορφή οργάνωσης. Κατά τον Brake, το ένα σημείο τομής ανάμεσα στις δύο αυτές ζώνες της νεανικής συλλογικής παρέκκλισης, είναι η παραβατικότητα. Πρόκειται για τη λειτουργία του εγκλήματος ως ηθικού «αντι-παραδείγματος». Η άλλη κοινή τους παράμετρος είναι ότι ενστερνίζονται και εξιδανικεύουν την αρρενωπότητα και τον σεξισμό που δεσπόζουν στην νοοτροπία της εργατικής τάξης (Brake, 1985: 83-115).

Κατά παράδοξο ίσως τρόπο, το σύνολο των νεανικών παρεκκλινόντων υποπολιτισμών, είναι προσανατολισμένο σε κάποια μορφή διερεύνησης του ανδρισμού. Είναι, ως εκ τούτου, ανδριστικές. Έτσι ο Brake προσπαθεί να εξετάσει τις συνέπειες των ανδροκρατικών υποπολιτισμών στις κοπέλες και υποστηρίζει ότι η ανάπτυξη (και γυναικείων) υποπολιτισμών, **που θα διερευνούν μία νέα μορφή θηλυκότητας, θα αποτελέσει μίαν έντονη ένδειξη όσον αφορά την αποδέσμευση των κοριτσιών από την κουλτούρα του ρομάντζου και του γάμου**, ως αληθινού τους προορισμού και κλίσης, δηλαδή τη χειραφέτησή τους. Όμως, αυτό πιθανότατα θα καθυστερήσει, λαμβάνοντας υπ'

όψη την πραγματική θέση των γυναικών στη σημερινή κοινωνία (Brake, 1985: ix).

Η μαζική ανέλιξη των υποπολιτισμών της έγχρωμης νεολαίας (κυρίως μαύρης και «μελαμψής»), παραπέμπει κατά το συγγραφέα σε μία από τις πλέον ανησυχητικές ενδείξεις διχόνοιας και αποξένωσης στη σύγχρονη κοινωνία. Πρόκειται για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι φυλεκτικές μειονότητες. Η παρενόχλησή τους από το προσωπικό των φορέων του νόμου και της τάξης, η συχνότατη χρήση των νόμων που σχετίζονται με τα κακουργήματα (όπως π.χ. για τη «σύσταση συμμορίας» και την «οργάνωση συνωμοσίας») καθώς και η απομόνωσή τους από τους λευκούς συνομήλικούς τους, υποδηλώνει ότι μία ολόκληρη γενιά αισθάνεται ότι έχει εξαπατηθεί. Η παρούσα οικονομική κρίση και οι υψηλοί δείκτες της ανεργίας, που προσβάλλει ιδιαίτερα τις εθνικές μειονότητες και τις γυναίκες, κάνουν την κατάσταση να φαίνεται περισσότερο απαισιόδοξη.

Ολοκληρώνοντας τη βιβλιοπαρουσίασή μας, χρειάζεται ίσως να κάνουμε μία σύντομη αναφορά στις **έκδηλες** ηθικές, ιδεολογικές και πολιτικές θέσεις που διατυπώνονται στη μελέτη αυτή, όπως συμπεκνώνονται στον πρόλογό της από τον ίδιο τον συγγραφέα: «Αν επιθυμούμε να έχουμε μια πολιτιστικά πολύμορφη κοινωνία, τότε πρέπει να αναπτύξουμε μία σοσιαλιστική κουλτούρα η οποία διατηρεί και υποστηρίζει τα προοδευτικά στοιχεία των υπαρχόντων υποπολιτισμών, ενώ αντιτίθεται στα αντιδραστικά παραδοσιακά στοιχεία που εκδηλώνονται με μεγαλύτερη σαφήνεια στο ρατσισμό και στο σεξισμό. Αυτό συνεπάγεται όχι μόνον ένα πολιτιστικό αγώνα αλλά επίσης και έναν πολιτικό αγώνα εναντίον της καταπίεσης που υπάρχει στην κοινωνία μας. Η οικονομική εκμετάλλευση δημιουργεί μια ανελεύθερη και καταπιεστική κουλτούρα η οποία αποξενώνει και υποβιβάζει (ίσως και στο επίπεδο του ζώου), ευρεία πληθυσμιακά τμήματα της κοινωνίας μας...»

Cohen, P. (1972): "Subcultural conflict and working class community", in working papers in cultural studies 2, CCCS, Univ. of Birmingham, England.

Downes, D. (1966): *The delinquent solution (a study in subcultural theory)*, Routledge & Kegan Paul, London.